

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ

ΣΕ ΟΜΑΔΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ Ε.Ε.Α.

(Δυσλεξία, Ειδική Γλωσσική Διαταραχή, ΔΕΠ/Υ)

**THE EFFECT OF A PSYCHOMOTOR PROGRAM TO A GROUP OF CHILDREN WITH
SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS**

(DYSLEXIA, SPECIAL LANGUAGE DISORDER, ADHD)

Της

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΛΕΝΗΣ

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Η τριμελής επιτροπή:

1.ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΡΙΓΚΑΣ

Διευθυντής Ερευνών και Ερευνητής Α' βαθμίδας Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"

2.ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΜΠΑΣ

Καθηγητής ΤΕΦΑΑ ΔΠΘ

3.ΦΩΤΕΙΝΗ ΒΕΝΕΤΣΑΝΟΥ

Επίκουρη Καθηγήτρια ΤΕΦΑΑ ΕΚΠΑ

Κομοτηνή/Αθήνα
2018

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της επίδρασης προγράμματος ψυχοκινητικής σε παιδιά που αντιμετωπίζουν ελλείμματα στις κινητικές δεξιότητες. Το δείγμα αποτέλεσαν 12 παιδιά ηλικίας 58-125 μηνών που είχαν διαγνωστεί με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (Δυσλεξία, Ειδική Γλωσσική Διαταραχή, ΔΕΠ/Υ) και παρακολουθούσαν εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης με συνεδρίες λογοθεραπείας, εργοθεραπείας και ειδικής διαπαιδαγώγησης σε ιδιωτικό κέντρο παιδιού και εφήβου στο Νομό Αττικής. Η αξιολόγηση έγινε με τη χρήση του εργαλείου «Δημόκριτος: Εργαλείο Κινητικής Ανίχνευσης για παιδιά προσχολικής ηλικίας Δ.Ε.Κ.Α-ΠΡΟ» (Καμπάς, Βενετσάνου & Γαβριηλίδου, 2013). Η ψυχοκινητική παρέμβαση δομήθηκε πάνω σε ένα πρόγραμμα διάρκειας 8 εβδομάδων με συχνότητα δύο φορές την εβδομάδα, για 60 λεπτά ανά συνεδρία και περιελάμβανε δραστηριότητες γνωριμίας, ελεύθερο παιχνίδι με εξοπλισμό για την καλλιέργεια των κινητικών δεξιοτήτων, δομημένες δραστηριότητες γλωσσικών, γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, καθώς και δραστηριότητες χαλάρωσης. Μετά το πέρας του προγράμματος πραγματοποιήθηκε επαναξιολόγηση του κινητικού προφίλ των ατόμων του δείγματος με τη χρήση του ίδιου εργαλείου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το πρόγραμμα λειτούργησε βοηθητικά στη κινητική εξέλιξη των ατόμων, αλλά και στην καλλιέργεια γλωσσικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Οι συμμετέχοντες αύξησαν τις κινητικές τους επιδόσεις σε επίπεδο αδρής, λεπτής κινητικότητας και οπτικοκινητικού συντονισμού, βελτιώθηκαν στο χειρισμό αντικειμένων και τη στόχευση με τα άνω άκρα. Εντούτοις από τις μετρήσεις δεν μπορούν να διεξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για το ποσοστό που η κινητική εξέλιξη των ατόμων ήταν αποτέλεσμα μόνο του προγράμματος ψυχοκινητικής παρέμβασης ή ο συνδυασμός του με το πρόγραμμα εξατομικευμένης παρέμβασης. Προτείνεται περαιτέρω έρευνα και μελέτη για τη δημιουργία ψυχοκινητικού προγράμματος που θα αποτελεί σταθμισμένο εργαλείο βελτίωσης ατόμων με ελλείμματα στη κινητική συναρμογή.

Λέξεις -κλειδιά

Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες, Κινητικές Δεξιότητες, Αναπτυξιακή Διαταραχή Κινητικής Συναρμογής, Ψυχοκινητική Παρέμβαση, ΔΕΚΑ-ΠΡΟ

Abstract

The purpose of this study was to examine the effect of a psychomotor program to children with deficits in motor skills. The sample of the study was 12 children aged 58-125 months with Special Educational Needs (Dyslexia, Special Language Disorder, ADHD) who attend personalized intervention program of speech therapy, occupational therapy and special education in private center in Attica. For the evaluation of motor skills was administered the «Democritos Movement Screening Tool for Preschoolers- DEMOST-PRE» (Kambas, Venetsanou & Gavriilidou, 2013). The psychomotor intervention was constructed into an 8 week program, two times per week, for 60 minutes, including activities of acquaintance, free play with equipment for the cultivation of motor skills, structured activities of linguistic, cognitive and social skills, as well as relaxation activities. At the end of the program a reassessment of the motor profile of the sample was performed using the same tool. The results revealed that the program worked as an aid to the motor evolution of individuals, also to the cultivation of linguistic and social skills. The participants increased their motor performance in gross and fine motor skills and visual-motor control, they improved in object handling and upper –limb targeting. However, the measurements cannot conduct to safe conclusions about the proportion that the motor evolution of individuals is only the result of the psychomotor intervention program or its combination with the personalized intervention program. Further research and study is proposed to create a psychomotor program that will be a weighted improvement tool for people with motor abnormalities.

Key –words

Special Educational Needs, Motor Skills, Developmental coordination disorder, Psychomotor Intervention, DEMOST-PRE

7. Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Adolph, K. & Joh, A. S. (2007). Motor development: How infants get into the act. In A. Slater, & M. Lewis (Eds.), *Introduction to infant development* (2nd ed.), 63-80. New York: Oxford University Press
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC: Author
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: Author
- Arnheim, D. D. & Siclair, W. A. (1979). *The Clumsy Child: A program of motor therapy*. St. Luis: C.V.Mosby
- Barkley, R. A. (1990). *Attention –Deficit Hyperactivity Disorder: A Handbook for Diagnosis and treatment*. New York: Guilford Press
- Barnett, A. (1992). *Manual competence in clumsy children*. (Doctoral thesis). Institute of Education, University of London
- Blank, R., Engelsman, B. S., Polatajko H. & Wilson, P. (2011). European Academy for Childhood Disability (EACD): Recommendations on the definition, diagnosis and intervention of developmental coordination disorder (long version). *Developmental Medicine & Child Neurology, Mac Keith Press*. doi: 10.1111/j.1469-8749.2011.04171.x
- Bös, K. (2003). *Motorische Leistungsfähigkeit van Kindern und Jugendlichen*. Erster Deutscher Kinder- und Jugendsportbericht. Schorndorf: Verlag Karl Hofman
- Bruininks, R. (1978). *Bruininks-Oseretsky test of motor proficiency: Examiner's Manual*. Circle Pines, MN: American Guidance Service
- Bruininks, R. & Bruininks, B. (2005). *Bruininks-Oseretsky test of motor proficiency* (2nd ed.). Minneapolis, MN: NCS Pearson

- Cadoret, G., Bigras, N., Duval, S., Lemay, L., Tremblay, T. & Lemire, J. (2018). The mediating role of cognitive ability on the relationship between motor proficiency and early academic achievement in children. *Human movement science, 57*, 149-157
- Cantwell, D. & Baker, L. (1987). *Developmental Speech and Language Disorders*. Guilford Press, New York
- Campos, J. J., Anderson, D. I., Barbu-Roth, M. A., Hubbard, E. M., Hertenstein, M. J. & Witherington, D. (2000). Travel broadens the mind. *Infancy, 1*(2), 149-219. doi.org/10.1207/S15327078IN0102_1
- Cairney, J., Hay, J. A., Veldhuizen, S., Missiuna, C., & Fought, B. E. (2010). Developmental coordination disorder, sex and activity deficit over time: A longitudinal analysis of participation trajectories in children with and without coordination difficulties. *Developmental Medicine and Child Neurology, 52*(3), 67–72. doi: 10.1111/j.1469-8749.2009.03520.x.
- Cheung, P. & Siu, A. (2009). A comparison of patterns of sensory processing in children with and without developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 30* (6), 1468–1480. doi: 10.1016/j.ridd.2009.07.009
- Cratty, B.J. (1994). *Clumsy child. Syndromes, descriptions, evaluation and remediation*. Switzerland: Harwood Academic Publishers
- Cools, W., De Martelaer, K., Samaey, C. & Andries, C. (2009). Movement s assessment of typically developing preschool children: A review of seven movement skill assessment tools. *Journal of Sports Science and Medicine, 8* (2), 154-168
- Darsaklis, V., Snider, L. M., Majnemer, A. & Mazer, B. (2013). Assessments used to diagnose developmental coordination disorder: Do their underlying constructs match the diagnostic criteria?. *Physical & occupational therapy in pediatrics, 33* (2), 186-198
- Davies, M. (2003). *Movement and dance in early childhood*. Paul Chapman Publishing, London

- Deitz, J. C., Kartin, D. & Kopp, K. (2007). Review of the Bruininks-Oseretsky Test of Motor Proficiency, Second Edition (BOT-2). *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 27(4). doi:10.1300/J006v27n04_06
- Demura, S., Kitabayashi, T., Noda, M., & Aoki, H. (2008). Age-stage differences in body sway during a static upright posture based on sway factors and relative accumulation of power frequency. *Perceptual & Motor Skills*, 107 (1), 89–98. doi: [10.2466/pms.107.1.89-98](https://doi.org/10.2466/pms.107.1.89-98)
- Dewey, D., Cantell, M. & Crawford, S. G. (2007). Motor and gestural performance in children with autism spectrum disorders, developmental coordination disorder, and/or attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of International Neuropsychological Society*, 13(2), 246–256. doi: [10.1017/S1355617707070270](https://doi.org/10.1017/S1355617707070270)
- Doney, R., Lucas, B. R., Watkins, R. E., Tsang, T. W., Sauer, K., Howat, P. (2017). Fine motor skills in a population of children in remote Australia with high levels of prenatal alcohol exposure and Fetal Alcohol Spectrum Disorder. *BMC pediatrics*, 17 (1), 193
- DuPaul, G. J. & Stoner, G. (2014). *ADHD in the schools: Assessment and intervention strategies* (3rd ed.). New York: Guilford Press
- Dussart, G. (1994). Identifying the Clumsy child in School: An exploratory study. *British Journal of Special Education*, 21 (2), 81-87. doi.org/10.1111/j.1467-8578.1994.tb00095.x
- Eggert, D. (2000). *Diagnostic inventory of basic motor competencies*. Dortmund: Borgmann
- Gallahue, L. D. (2002). Αναπτυξιακή Φυσική Αγωγή για τα σημερινά παιδιά. (Μετ. – Επιμ. Ευαγγελινού Χ. – Παππά Α.) Θεσσαλονίκη: University Studio Press
- Gallahue, D. (1996). *Developmental physical education for today's children*. Dubuque: Brown & Benchmark
- Gallahue, D. L. & Ozmun, J. C. (1998). *Understanding Motor Development*. Boston, Massachusetts: McGraw-Hill

- Gehan, M., A. & Maksoud, E. (2016). Fine motor skill proficiency in children with and without Down Syndrome. *Journal of Physical Therapy and Health Promotion, 4 (1)*, 43-50
- Geuze, R., Jongmans, M. J., Schoemaker, M. & Smits-Engelsman, B. (2001). Clinical and research diagnostic criteria for developmental coordination disorder: A review and discussion. *Human Movement Science, 20 (1-2)*, 7–47
- Geuze, R. H. (2003). Static balance and developmental coordination disorder. *Human Movement Science, 22 (4-5)*, 527–548. doi.org/10.1016/j.humov.2003.09.008
- Giagazoglou, P., Kabitsis, N., Kokaridas, D., Zaragas, C., Katartzi, E. & Kabitsis C. (2011). The movement assessment battery in Greek preschoolers: The impact of age, gender, birth order, and physical activity on motor outcome. *Research in Developmental Disabilities, 32(6)*, 2577–2582. doi: 10.1016/j.ridd.2011.06.020
- Giagazoglou, P., Sidiropoulou, M., Mitsiou, M., Arabatzi, F. & Kellis, E. (2014). Can balance trampoline training promote motor coordination and balance performance in children with developmental coordination disorder? *Research in Developmental Disabilities 36*, 13–19. Doi 10.1016/j.ridd.2014.09.010
- Gkotzia, E., Venetsanou, F., Kampas, A. & Pollatou E. (2016). Construct validity of The Democritos Movement Screening Tool for preschool children: an examination of the known groups' criterion. *European Psychomotricity Journal, 8 (1)*, 17-28
- Halmoy, A., Fasmer, O. B., Gillberg, C. & Haavik, J. (2009). Occupation Outcome in Adult ADHD: Impact of Symptom Profile, Comorbid Psychiatric Problems, and Treatment. A cross – Sectional Study of 414 Clinically Diagnosed Adult ADHD Patients. *Journal of Attention Disorders, 13 (2)*, 175-187. doi: 10.1177/1087054708329777
- Henderson, S. E. & Sugden, D. A. (1992). *Movement assessment battery for children manual*. San Antonio, TX: Psychological Corporation

- Junaid, K.A., & Fellowes, S. (2006). Gender differences in the attainment of motor skills on the movement assessment battery for children. *Physical and Occupational Therapy in Pediatrics*, 26 (1-2), 5-11
- Kadesjo, B. & Gillberg, C. (2008). Attention deficits and clumsiness in Swedish 7 year old children. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 40 (12), 796-804. doi.org/10.1111/j.1469-8749.1998.tb12356.x
- Kambas, A. & Zimmer, R. (2004). Democritos – Psychomotor Assessment Tool for Preschool Children (PAT-PRE): Ένα νέο «Ευρωπαϊκό» εργαλείο αξιολόγησης της ψυχοκινητικής απόδοσης. *Proceedings of the 3rd International Congress on Sport Psychology & 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αθλητικής Ψυχολογίας*. Τρίκαλα. ΤΕΦΑΑ, Πανεπιστήμιο Τρικάλων
- Kambas, A. & Venetsanou, F. (2014). The Democritos Movement Screening Tool for preschool children (Demost-Pre): Development and factorial validity. *Research in Developmental Disabilities*, 35 (7), 1528–1533
- Kambas, A. & Venetsanou, F. (2016). Construct and Concurrent Validity of the Democritos Movement Screening Tool for Preschoolers. *Pediatric Physical Therapy*, 26 (1), 94-99. doi: 10.1097/PEP.0000000000000206
- Kaplan, H.I. & Sadock, B.J. (1991). *Synopsis of Psychiatry*. (6th ed). Baltimore, U.S.A.: Williams and Wilkins
- Kiphard, E.J. (1994). *Mototherapie. Teil 2*. Dortmund: Modernes Lernen
- Kirby, A., Sudgen, D. A. (2007). Children with developmental coordination disorders. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 100, 182-186. doi: org/10.1177/014107680710011414
- Kostala., V., Kourtessis, T., Kostala, M., Michalopoulou, M. & Evaggelinou, C. (2011). Coordination Disorder in Children with Dyslexia. *European Psychomotricity Journal*, 4 (1), 29-37
- Kourtessis, T., Tsougou, E., Maheridoy, M., Tsigilis, N., Psalti, M. & Kioumourtzoglou, E. (2008), Developmental coordination disorder in early childhood - A preliminary epidemiological study in greek schools. *The international Journal of Medicine*, 1(2), 95-99

- Krombholz, H. (2006). Physical performance in relation to age, sex, birth order, social class, and sports activities of preschool children. *Perceptual and Motor Skills*, 102 (2), 477–484. doi:10.2466/pms.102.2.477-484
- Lange, K.W., Reichl, S., Lange K. M., Tucha, L. & Tucha, O. (2010). The history of attention deficit hyperactivity disorder. *Attention Deficit Hyperactive Disorder*, 2 (4), 241-255. doi: 10.1007/s12402-010-0045-8
- Le Boulch, J. (1981). *Le Developpement Psychomoteur de la naissance a 6 ans*. Paris: Les editions ESF
- Leemrijse, C., Meijer, O., Vermeer, A., Lambregts, B., & Ader, H. J. (1999). Detecting individual change in children with mild to moderate motor impairment: The standard error of measurement of the Movement ABC. *Clinical Rehabilitation*, 13, 420–429. doi: 10.1191/026921599675491988
- Leonard, H. (2016). The Impact of Poor Motor Skills on Perceptual, Social and Cognitive Development: The Case of Developmental Coordination Disorder. *Frontiers in Psychology*, 7, 311. doi: 10.3389/fpsyg.2016.00311
- Macnab, J. J., Miller, L. T., & Polatajko, H. J. (2001). The search of subtypes of DCD: Is cluster analysis the answer? *Human Movement Science*, 20 (1), 49–72
- Marín-Méndez, J.J., Borra-Ruiz, M.C., Alvarez- Gomez, M.J., Soutullo Esperon, C. (2017). Psychomotor development and learning difficulties in preschool children with probable attention deficit hyperactivity disorder: An epidemiological study in Navarre and La Rioja. *Neurología*, 32 (8), 487–493
- Missiuna, C., Rivard, L. & Bartlett, D. (2008). Early identification and management of children with developmental coordination disorder. *Pediatric Physical Therapy*, 15 (1), 32–38. doi: 10.1097/01.PEP.0000051695.47004.BF
- Miyahara, M. (1994). Subtypes of students with learning disabilities based upon gross motor function. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 11 (4), 368-382. doi: org/10.1123/apaq.11.4.368
- Piaget, J. (1953). *The Origin of Intelligence in the Child*. London: Routledge and Kegan Paul

- Probst, M., Knapen, J., Poot, G. & Vancampfort, D. (2010). Psychomotor Therapy and Psychiatry: What's in a name? *The Open Complementary Medicine Journal*, 2, 105-113
- Reid, G. (2009). *Dyslexia: A Practitioner's Handbook* (4th Edition). Wiley: Chichester
- Rintala, P., Pienimäkib. K., Ahonen, B., Cantell, A. & Kooistrac, I. (2003). The effects of a psychomotor training programme on motor skill development in children with developmental language disorders. *Human Movement Science*, 17 (4-5), 721-737. doi.org/10.1016/S0167-9457(98)00021-9
- Robinson, A., Simpson, C. & Hott, B.L. (2017). The Effects of Child-Centered Play Therapy on the Behavioral Performance of Three First Grade Students With ADHD. *International Journal of Play Therapy*, 26 (2), 73–83. doi: org/10.1037/pla0000047
- Rodriguez, M.T., Gomez, I.M., Ayuso A.P. & Gil –Madrona, P. (2017). La educación psicomotriz en su contribución al desarrollo del lenguaje en niños que presentan necesidades específicas de apoyo educativo. *Revista de Investigación en Logopedia*, 1, 89-106
- Sherborne, V. (1990). *Developmental Movement for children: Mainstream, Special Needs, and Preschool*. University Press: Cambridge
- Simons, J. (2004). *Introductie tot de psychomotoriek*. Nederlands: Garant
- Sivadon, P. & Gantheret, F. (1965). *La rééducation corporelle des fonctions mentales*. Paris: Editions Sociales Francaises
- Suzman, K., Morris, R., Morris, M. & Milan, M. (1997). Cognitive behavioural remediation of problem solving deficits in children with acquired brain injury. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry* (28), 203-212. doi.org/10.1016/S0005-7916(97)00023-2
- Sugden, D. & Chambers, M. E. (2002). Intervention in children with Developmental Coordination Disorder: The role of parents and teachers. *British Journal of Educational Psychology*, 73 (4), 545–561. doi: org/10.1348/000709903322591235

- Swanson, H. & Ashbaker, M. (2000). Working memory, short-term memory, speech rate, word recognition and reading comprehension in learning disabled readers: Does the executive system have a role? *Intelligence* (28), 1–30. doi.org/10.1016/S0160-2896(99)00025-2
- Trauner, D., Wulfeck, B., Tallal, P. & Hesselink, J. (2000) Neurological and MRI profiles of children with developmental language impairment. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 42 (7), 470–475. doi: org/10.1111/j.1469-8749.2000.tb00350.x
- Ulrich, D.A. (2000). *Test of Gross Motor Development (2nd ed). Examiner's manual*. Texas: Pro-ED. Inc
- Vallaey, M. & Vandroemme, G. (1999). *Psychomotoriek bij kinderen*. Leuven: Acco
- Vaquerizo-Madrid J. (2005). Hiperactividad en el nino preescolar: descripción clínica, *Revista Neurol* 40, (1), 25-50
- Venetsanou, F., Kambas, A., Aggelousis, N., Serbezis, V. & Taxildaris, K. (2007). Use of the Bruininks–Oseretsky Test of Motor Proficiency for identifying children with motor impairment. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 49 (11), 846– 848. doi: org/10.1111/j.1469-8749.2007.00846.x
- Venetsanou, F., Aggeloussis, N., Christoforidis, C., Taxildaris, K. & Mavromatis, G. (2008). A study of the construct validity of the Democritus–psychomotor Assessment tool for pre-school children. *European Psychomotricity Journal*, 1(1), 2-6
- Venetsanou, F., Kampas, A., Aggelousis, N., Fatouros, I. & Taxildaris, K., (2009). Motor assessment of preschool aged children: Apreliminary investigation of the validity of the Bruininks–Oseretsky test of motor proficiency – Short form. *Human Movement Science* 28 (4), 543–550. doi: 10.1016/j.humov.2009.03.002
- Venetsanou, F., Kampas, A., Ellinoudis, T., Fatouros, I., Giannakidou, D. & Kourtessis, T. (2011). Can the Movement Assessment Battery for Children-Test be the “gold standard” for the motor assessment of children with Developmental Coordination Disorder? *Research in Developmental Disabilities*, 32 (1), 1–10. doi: 10.1016/j.ridd.2010.09.006

- Viholainen, H., Ahonen, T., Lyytinen, P., Cantell, M., Tolvanen, A. & Lyytinen, H. (2006). Early motor development and later language and reading skills in - children at risk of familial dyslexia, *Developmental Medicine & Child Neurology*, 48 (5) 367–373. doi: 10.1017/S001216220600079X
- Visscher, C., Houwen, S., Scherder, E.J., Moolenaar, B. & Hartman, E. (2006). Motor Profile of Children with Developmental Speech and Language Disorders. *Pediatrics*, 120 (1), 158-163. doi: 10.1542/peds.2006-2462
- Vygotsky, L. (1978). *Interaction between Learning and development. Mind and Society*. Cambridge: University of California.
- Wagner, M. O., Bös, K., Jascenoka, J., Jekauc, D. & Petermann, F. (2012). Peer problems mediate the relationship between developmental coordination disorder and behavioral problems in school-aged children. *Research in Developmental Disabilities*, 33 (6), 2072–2079. doi: 10.1016/j.ridd.2012.05.012
- Waternberg, N., Waiserberg, N., Zuk, L. & Lerman – Sagie, T. (2007). Developmental coordination disorder in children with attention-deficit– hyperactivity disorder and physical therapy intervention. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 49 (12), 920–925. doi: 10.1111/j.1469-8749.2007.00920.x
- Webster, R.I., Majnemer, A., Platt, R.W. & Shevell, M.I. (2005). Motor function at school age in children with a preschool diagnosis of developmental language impairment. *Journal of Pediatrics*, 146 (1), 80–85. doi: 10.1016/j.jpeds.2004.09.005
- Wilson, P.H. (2015). Neurocognitive processing deficits in children with developmental coordination disorder. *Developmental Coordination Disorder and its Consequences*, 138–168
- Wilson, A., Piek, J. P. & Kane, R. (2013). The mediating role of social skills in the relationship between motor ability and internalizing symptoms in pre-primary children. *Infant and Child Development*, 22 (2), 151-164
- Wright, H. & Sugden, D. (1998). A school based intervention programme for children with developmental coordination disorder. *European Journal of Physical Education*, 3 (1), 35-50. doi: 10.1080/1740898980030104

- Wrotniak, B. H., Epstein, L. H., Dorn, J. M., Jones, K. E. & Kondilis, V. A. (2006). The relationship between motor proficiency and physical activity in children. *Pediatrics* 118 (6), 1758-1765. doi: 10.1542/peds.2006-0742
- Wuang, Y.P. & Su, C.Y. (2009). Reliability and responsiveness of the Bruininks–Oseretsky Test of Motor Proficiency-Second Edition in children with intellectual disability. *Research in Developmental Disabilities*, 30 (5), 847–855. doi: 10.1016/j.ridd.2008.12.002
- Zimmer, R., Christofidis, Ch., Xanthi P., Aggeloussis, N. & Kampas, A. (2002). The effects of a psychomotor training program on motor proficiency of Greek Preschoolers. *European Psychomotricity Journal*, 1 (2), 3-9
- Zimmer, R. (2004). *Handbuch der Bewegungserziehung*. Freiburg: Herber
- Zwicker, J. G., Suto, M., Harris, S. R., Vlasakova, N. & Missiuna, C. (2017). Developmental Coordination Disorder is more than a motor problem: Children describe the impact of daily struggles on their quality of life. *British Journal of Occupational Therapy*

Ελληνόγλωσση

- Ελληνούδης, Θ., Κουρτέσης, Θ., Κυπαρίσσης, Μ. & Παπαλεξοπούλου, Ν. (2008). Κινητική Αδεξιότητα σε Παιδιά Ηλικίας 9-12 Ετών στην Ελλάδα-Μια Επιδημιολογική Μελέτη. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, 6 (3), 280 – 289
- Ελληνούδης, Θ., Κυπαρίσσης, Μ., Γίτσας Κ. & Κουρτέσης, Θ. (2009). Ικανότητα Ανίχνευσης κινητικών δυσκολιών σε παιδιά ηλικίας 7-12 ετών από καθηγητές φυσικής αγωγής με τη χρήση δέσμης αξιολόγησης «Movement Assessment Battery for Children». *Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός*, 29 (3), 288-306

- Ζάραγκας, Χ.Κ. (2016). Η επίδραση ενός παρεμβατικού προγράμματος ψυχοκινητικής αγωγής στην κοινωνική συμπεριφορά, αυτοεκτίμηση. *Εργαστήριο Παιδαγωγικής Έρευνας και Εκπαιδευτικών Πρακτικών. Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης* 5 (1), 104-125. doi: <http://dx.doi.org/10.12681/hjre.10603>
- Κάκουρος, Ε., (Επιμ.) 2001. *Το υπερκινητικό παιδί. Οι δυσκολίες του στη μάθηση και στη συμπεριφορά*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κάκουρος, Ε., Μανιαδάκη Κ. (2002). *Διαταραχή Ελλειμματική Προσοχής-Υπερκινητικότητα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Καμπάς, Α., Αγγελούσης, Ν. & Γαβριηλίδου, Ζ. (2003). *Εγχειρίδιο οδηγιών για τη δέσμη «Εργαλείο Ψυχοκινητικής Ανάπτυξης Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας-Δημόκριτος»*. Κομοτηνή: αδημοσίευτο
- Καμπάς, Α., Βενετσάνου, Φ. & Γαβριηλίδου, Ζ. (2013). *Εγχειρίδιο οδηγιών για τη δέσμη «Δημόκριτος Εργαλείο Κινητικής Ανίχνευσης για παιδιά Προσχολικής ηλικίας»* Κομοτηνή: αδημοσίευτο
- Καμπέρη - Τζουριάδου, Ε & Πανταζή, Σ. (2004). *Παιχνίδια γνωριμίας, εμπιστοσύνης, συνεργασίας*. Ιωάννινα
- Καραμπατζάκη, Ζ. (2010). *Τεστ Ανίχνευσης Αναπτυξιακής Διαταραχής Ψυχοκινητικού Συντονισμού Παιδιών 4-8 ετών*. Αθήνα: Πάραλος
- Κουμούλα, Α. (2012). Η εξέλιξη της διαταραχής ελλειμματικής προσοχής-υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ) στον χρόνο. *Ψυχιατρική*, 23 (1), 49–59
- Κουρτέσης, Θ. (2009). Παιδιά με αναπτυξιακή διαταραχή της κίνησης στο σχολικό περιβάλλον: «Θύματα» ενός ιδιότυπου ρατσισμού! *Οκ.Πε.*, 36, 16-17
- Κουτσούκη – Κοσκινά, Δ. (1993). *Ειδική Φυσική Αγωγή. Θεωρία και Πρακτική*. Αθήνα: Συμμετρία
- Κωσταρίδου –Ευκλείδη, Α. (2005). *Μεταγνωστικές Διεργασίες και Αυτο-ρύθμιση* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

- Μάγκλαρη, Ε. (2015). *Η νευρολογική βάση της αισθητηριακής ολοκλήρωσης και οι λειτουργικές εκδηλώσεις της*. Αθήνα: Παιδιατρικό Ινστιτούτο ΠΑΙΔ.Ι
- Μπάρμπας, Ι., Βενετσάνου, Φ. & Καμπάς, Α. (2005). *Παιχνίδια σωματικής επαφής*. Καβάλα: Σαΐτα.
- Μπόντη, Ε. (2016). Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ). *Εγχειρίδιο Κλινικής Εκπαίδευσης στην Ψυχική Υγεία. Α΄ Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική, ΓΝΘ. «Παπαγεωργίου», 384-390*, University Studio Press
- Παπαγεωργίου, Β.Α. (2005). *Ψυχιατρική Παιδιών και Εφήβων*. Θεσσαλονίκη, University Studio Press
- Σιριβιανού, Ε. (2015). *Δημόκριτος Εργαλείο Κινητικής Ανίχνευσης για παιδιά προσχολικής ηλικίας: Έλεγχος εσωτερικής συνοχής και αξιοπιστίας επαναλαμβανόμενων μετρήσεων*. Μεταπτυχιακή Διατριβή. ΤΕΦΦΑ- ΔΠΘ, Κομοτηνή, Ελλάδα
- Σπανάκη, Ε., Σκορδίλας, Ε. & Βενετσάνου, Φ. (2010). *Η επίδραση ενός προγράμματος ψυχοκινητικής αγωγής στην κινητική απόδοση παιδιών πρώτης σχολικής ηλικίας. Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό, 8 (2), 132-141*
- Σταύρου, Λ. (2002). *Μελέτη της συναισθηματικής και κοινωνικής ωριμότητας του δυσλεξικού- δυσορθογραφικού παιδιού από την παιδαγωγική σκοπιά. Carrefours de l' Education, 13, 111-126*
- Τζουβελέκης, Π. & Σούμα, Ε. (1998). *Ανίχνευση γνωστικών και κινητικών διαταραχών σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Εισήγηση στο: 7^ο Συνέδριο Πανελληνίου συλλόγου Λογοπεδικών. Θα/νίκη. 21-22 Μαρτίου*
- Τσερκέζογλου, Σ., Κουρτέσης, Θ., Καψάλας, Θ. (2003). *Αποτελέσματα ενός προσανατολισμένου στη δεξιότητα, παρεμβατικού προγράμματος για παιδιά με διαταραχές του συντονισμού στο ελληνικό σχολικό περιβάλλον. Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό, 1(2), 103 – 11*

Ιστοσελίδες

Καμπάς, Α. (2017). Ι) Εισαγωγή στις διαταραχές της Ψυχοκινητικής Ανάπτυξης, ΙΙ) Ψυχοκινητική παρέμβαση: θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογικές αρχές. Ανακτήθηκε από σημειώσεις μαθήματος: Προβλήματα συμπεριφοράς - Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής/ Υπερκινητικότητα: <https://eclass.duth.gr/courses/KOM04391>

Μπαρδοπούλου, Μ. (2011). Ψυχοκινητική αγωγή παιδιού. Ανακτήθηκε από Barnett: <http://www.iatronet.gr/ygeia/paidiatriki/article/16510/psychokinitiki-agwgi-paidioy.html>
dyspraxiauk.com/diagnosticcriteria.php

ADHD: Clinical Practice Guideline for the Diagnosis, Evaluation, and Treatment of Attention-Deficit/ Hyperactivity Disorder in Children and Adolescents, (2011). American Academy of Pediatrics, doi:10.1542/peds.2011-2654